

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКИЙ ФАХОВИЙ ВИЩИЙ КОЛЕДЖ МИСТЕЦТВ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії

Любов МОРОЗКО

«14» квітня 2025 року

ПРОГРАМА

вступних випробувань

з навчальної дисципліни

«Історія України» (співбесіда)

для вступників за освітньо-професійним ступенем «фаховий молодший
бакалавр»

на основі базової середньої освіти

Галузь знань: ***В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»***

Спеціальність: ***В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа»***

Освітньо-професійна програма ***«Інформаційна, бібліотечна та архівна
справа»***

Харків - 2025

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Завдання з історії України для вступної співбесіди включає зміст навчального матеріалу за 6 (частково) та 7 – 9 клас закладів загальної середньої освіти (основна школа у структурі 11-річної школи).

Білеті містять одне питання (складова «Історія України»), на яке вступник повинен дати відповідь під час співбесіди. На підготовку відповіді відводиться 15 хвилин, на саму усну відповідь – 5-7 хвилин.

Метою вступної співбесіди з історії України є оцінювання рівня сформованості історичних компетентностей учнів школи, визначення відповідності навчальних досягнень абітурієнта освітньому стандарту та чинній навчальній програмі.

Завдання з історії України складено враховуючи цілі, вимоги і зміст навчання історії в школі, закладені в Державному стандарті освіти та чинній програмі з історії України (Всесвітня історія. Історія України. (Інтегрований курс). 6 клас. Історія України. 7 – 9 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. – Київ: HREC PRESS, 2022. Затверджено та надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» наказом Міністерства освіти і науки України № 698 від 03 серпня 2022 року).

Хронологічно завдання охоплюють зміст шкільного курсу історії України від найдавніших часів до початку XX ст. Співбесіда передбачає перевірку очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності вступників. Відповідно до програми очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учениць/учнів з історії України зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і викладені через знання, розуміння й уміння, які відповідають знаннєвому, смисловому й діяльнісному компонентам.

Обов'язкові результати шкільної історичної освіти передбачають, що вступник:

- мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює

причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни і тривалість у житті суспільства (хронологічна компетентність);

- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища (просторова компетентність);

- мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання (інформаційна компетентність);

- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їхні інтерпретації (логічна компетентність);

- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації (аксіологічна компетентність).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ВСТУПНИКІВ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Рівні навчальних досягнень	200- бальна шкала	Критерії навчальних досягнень учнів
Незадовільно	1-99	Вступник зовсім не називає навіть одну-дві основні події, дати, історичних постатей чи історико-географічні об'єкти в межах пропонованого запитання
І. Початковий	100 – 105	Вступник називає одну-дві події, дати, історичні постаті чи історико-географічні об'єкти
	105 – 110	Вступник називає декілька подій, дат, історичних постатей або історико-географічних об'єктів; вибирає правильний варіант відповіді на рівні «так-ні»; має загальне уявлення про лічбу часу в історії
	110 – 115	Вступник двома-трьома простими реченнями може розповісти про історичну подію чи постать; упізнати її за описом; співвіднести рік зі століттям, століття - з тисячоліттям; має загальне уявлення про історичну карту
	115 – 120	Вступник трьома-чотирьома реченнями може розповісти про історичну подію чи постать; зробити опис події; співвіднести рік зі століттям, століття - з тисячоліттям; має задовільне уявлення про історичну карту
	120 – 125	Вступник на достатньому рівні може розказати про історичну подію, зробити характеристику історичної постаті; співвіднести рік зі століттям, століття - з тисячоліттям; володіє базовими

		навичками роботи з історичними картами, розуміє легенду карти
II. Середній	125 – 130	Вступник репродуктивно відтворює невелику частину навчального матеріалу теми, пояснюючи історичні терміни, подані в тексті підручника, називаючи одну-дві основні дати; показує на карті історико-географічний об'єкт
	130 – 135	Вступник з допомогою викладача відтворює основний зміст навчальної теми, визначає окремі ознаки історичних понять, називає основні дати; показує на історичній карті основні місця подій
	135 – 140	Вступник самостійно відтворює фактичний матеріал теми, дає стислу характеристику історичній постаті, установлює послідовність подій; уміє користуватись за допомогою викладача наочними та текстовими джерелами історичної інформації
	140 – 145	Вступник самостійно відтворює фактичний матеріал теми, дає більш-менш розлогу характеристику історичній постаті, самостійно установлює послідовність подій; користується наочними та текстовими джерелами історичної інформації лише з невеликою допомогою викладача
	145 – 150	Вступник самостійно на достатньому рівні відтворює фактичний матеріал теми, дає детальну характеристику історичній постаті, самостійно установлює послідовність подій; вміє користуватись наочними та текстовими джерелами історичної інформації не тільки з допомогою викладача, але і самостійно
III. Достатній	150 – 155	Вступник послідовно й логічно відтворює навчальний матеріал теми, виявляє розуміння історичної термінології, характеризує події (причини, наслідки, значення), виокремлює деякі ознаки явищ і процесів; «читає» історичні карти з допомогою їх легенди; використовує історичні документи як джерело знань
	155 – 160	Вступник володіє навчальним матеріалом і використовує знання за аналогією, дає правильне визначення історичних понять, аналізує описані історичні факти, порівнює однорідні історичні явища, визначає причинно-наслідкові зв'язки між ними, встановлює синхронність подій у межах теми; дає словесний опис історичних об'єктів, використовуючи легенду карти
	160 – 165	Вступник оперує навчальним матеріалом, узагальнює окремі факти та формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами; дає порівняльну характеристику історичних явищ, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; синхронізує події в межах курсу, аналізує зміст історичної карти
	165 – 170	Вступник вільно оперує навчальним матеріалом, узагальнює більшість фактів та формулює висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами; дає порівняльну характеристику історичних явищ, використовуючи за допомогою викладача елементарні критерії порівняння, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; синхронізує події в межах курсу; аналізує зміст історичної карти
	170 – 175	Вступник вільно оперує навчальним матеріалом, узагальнює всі головні факти та формулює, аргументує власні висновки, висловлює свою позицію; дає порівняльну характеристику

		історичних явищ, самостійно пропонує та використовує критерії порівняння, встановлює причинно-наслідкові зв'язки; синхронізує події в межах курсу, аналізує та розуміє зміст історичної карти
IV. Високий	175 – 180	Вступник використовує набуті знання для вирішення нової навчальної проблеми; виявляє розуміння історичних процесів; робить аргументовані висновки, спираючись на широку джерельну базу; співставляє й систематизує дані історичних карт; синхронізує події вітчизняної та всесвітньої історії
	180 – 185	Вступник володіє глибокими знаннями, може вільно та аргументовано висловлювати власні судження, співвідносити історичні процеси з періодом на основі наукової періодизації історії
	185 – 190	Вступник системно володіє навчальним матеріалом; самостійно характеризує історичні явища, виявляє особисту позицію щодо них; уміє виокремити проблему й визначити шляхи її розв'язання; користується джерелами інформації, аналізує та узагальнює її
	190 – 195	Вступник системно і на високому рівні володіє навчальним матеріалом; самостійно характеризує історичні явища, виявляє особисту позицію щодо них, може навести та проаналізувати протилежні точки зору, які існують і історичній науці та суспільстві; уміє виокремити проблему й визначити шляхи її розв'язання; вільно користується джерелами інформації, на високому рівні аналізує та узагальнює її
	195 – 200	Вступник системно і на дуже високому рівні володіє навчальним матеріалом; самостійно характеризує історичні явища, виявляє власну оригінальну позицію щодо них, може її пояснити та аргументувати; уміє виокремити проблему й визначити шляхи її розв'язання; вільно користується джерелами інформації, на високому рівні аналізує та узагальнює її; володіє ґрунтовними навичками роботи з історичними документами; називає та аналізує найбільш відомі дискусії в історичній науці та громадській думці в межах пропонованого запитання

Результати навчально-пізнавальної діяльності	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
6 КЛАС	
Розділ 1. ПЕРВІСНІ СПІЛЬНОТИ. АРХЕОЛОГІЧНІ КУЛЬТУРИ	
Знати: – час появи первісної людини на теренах України; – назви та місце розташування трьох-чотирьох стоянок первісних людей на території України; – винаходи і пам'ятки культури первісних людей.	Теорії походження людини. Виникнення та розселення первісних людей. Заняття та спосіб життя, суспільна організація, культура та релігійні вірування первісних людей. Основні стоянки й археологічні знахідки первісної доби на території України.

Розуміти: – сутність наукових і релігійних теорій про походження людини, «неолітичної революції», первісних форм релігійних вірувань: фетишизму, тотемізму та магії; – поняття «кам'яний вік», «мідно-кам'яний вік», «бронзовий вік», «homo sapiens (людина розумна)», «стоянка первісних людей», «археологічна культура», «родова община (рід)», «територіальна (сусідська) община», «плем'я», «ремесло», «вождь», «рада старійшин». Уміти: – показати на карті стоянки первісних людей і територіальні межі трипільської культури; – описати спосіб життя первісних людей; – схарактеризувати організацію суспільства за первісних часів; – розпізнавати пам'ятки трипільської культури.	Трипільська археологічна культура.
Розділ 2. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ДОБУ АНТИЧНОСТІ	
Знати: – хронологічні межі існування на території України античних полісів; – часову послідовність перебування на території України кіммерійців, скіфів, сарматів, готів, гунів; – пам'ятки культури Скіфії; – час формування давніх слов'ян і напрямки їх розселення з прабатьківщини. Розуміти: – причини піднесення і занепаду Скіфії; – передумови Великої грецької колонізації; – зв'язок античної цивілізації зі спільнотами на українських теренах;	Велика грецька колонізація. Античні поліси на території України. Суспільне, господарське життя і побут в античних полісах на території України. Взаємини греків та місцевого населення. Кіммерійці та скіфи на території України. Сармати на території України. Початок Великого переселення народів. Готи і гуни на території України. Взаємини з місцевим населенням. Давні слов'яни. Прабатьківщина слов'ян. Початок Великого розселення слов'ян. Суспільне та господарське життя і духовний

– поняття «Велике розселення слов'ян». Уміти: – схарактеризувати повсякденне життя мешканців античних полісів Північного Причорномор'я; – схарактеризувати суспільну організацію, господарські заняття, духовний світ давніх слов'ян; – показати на карті напрямки Великої грецької колонізації, розселення слов'ян на території сучасної України.	світ давніх слов'ян. Складові і анти на теренах України. Походження українського народу.
7 КЛАС Розділ 1. ВИНИКНЕННЯ РУСІ-УКРАЇНИ	
Знати: – час виникнення русі як військово-торгової спільноти, Русі як державного утворення; – дати договорів між Візантійською імперією та русами, повстання деревлян проти князя Ігоря, особливості зовнішніх відносин княгині Ольги, князя Святослава; – території розселення літописних слов'янських племен на теренах сучасної України, напрямки походів руських князів/княгині середини IX – X ст. Розуміти: – поняття «русь» як етнонім, самоназву військово-торгової групи норманів, яка осіла на Середньому Подніпров'ї; поняття «данина», «дружина», «князь», «печеніги», «полюддя», «Русь» («Русь-Україна»), «хозари», «язичництво»; – основні версії походження та значення назви «Русь» («Русь-Україна»); – передумови утворення держави у слов'ян, які жили на теренах сучасної України; – роль міста Києва у виникненні Русі; – статус літописних князів середини IX–	Розселення літописних слов'янських племен на території сучасної України. Суспільство та господарство східних слов'ян. Сусіди східних слов'ян. Заснування міста Київ. Діяльність військово-торгових груп норманів-русі в Східній Європі. Осідання русі на Середньому Подніпров'ї. Виникнення киеворуської державності. Руські князі/княгиня середини IX–X ст.: між легендами та історією.

Х ст. як очільників дружин русів; – історичний портрет особистості як опис, що включає перелік ключових рис зовнішності та вдачі, характеристику публічної (політичної, господарської, культурної, релігійної та ін.) діяльності особистості, ставлення сучасників і своє ставлення до цієї діяльності та її результатів. Уміти: – розмістити в хронологічній послідовності відомості про ранню русь, згадки у джерелах руських князів/княгині середини IX – X ст.; – показати на карті території розселення літописних слов'янських племен на теренах сучасної України, напрямки походів руських князів/княгині середини IX–X ст.; – схарактеризувати спосіб життя (господарство, побут, організацію суспільства і влади, світосприйняття) слов'ян, які жили на теренах сучасної України; – укласти історичні портрети таких князів/княгині, як Олег, Ігор, Ольга, Святослав.	
Розділ 2. РУСЬ-УКРАЇНА наприкінці X – у першій половині XI ст.	
Знати: – періоди правління князів Володимира Святославовича (Великого) та Ярослава Володимировича (Мудрого); дати впровадження християнства як державної релігії, розгрому печенігів біля Києва; приблизний час зведення Софійського собору, започаткування укладання «Руської правди»; – територіальні межі Русі-України наприкінці X – у першій половині XI ст. Розуміти:	Правління руських князів наприкінці X – у першій половині XI ст. Впровадження християнства. «Руська правда». Влада. Суспільний устрій. Господарство. Повсякдення. Села. Міста. Ремесла. Торгівля. Релігійне життя. Культура

- поняття «берестяна грамота», «бояри», «вотчина», «графіті», «ікона», «книжкові мініатюри», «митрополія», «мозаїка», «собор», «шлюбна дипломатія», «фреска»;
- суспільну роль різних верств населення Русі-України;
- Русь періодів правлінь Володимира Святославовича та Ярослава Володимировича як ранню середньовічну державу;
- історичне значення впровадження християнства як державної релігії Русі-України, започаткування кодифікації звичаєвого права;
- місце Русі-України серед європейських держав після прийняття християнства

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про правління князів Володимира Святославовича (Великого) та Ярослава Володимировича (Мудрого), хрещення Русі та розбудову Київської митрополії, боротьбу Русі з печенігами, започаткування кодифікації руського звичаєвого права;
- показати на карті території, підлеглі Русі-Україні наприкінці X – у першій половині XI ст.;
- схарактеризувати соціальне та господарське життя Русі-України наприкінці X – у першій половині XI ст., правове становище різних верств, діяльність Володимира Святославовича та Ярослава Володимировича, зіставити (за напрямками) і порівняти з діяльністю перших руських князів/княгині;
- визначити причини та наслідки впровадження християнства як державної релігії Русі-України;
- розпізнавати і характеризувати пам'ятки культури Русі-України першої

половини XI ст.	
Розділ 3. РУСЬ-УКРАЇНА у другій половині XI – першій половині XIII ст.	
Знати: – дати Вишгородського, Любецького, Уветицького (Витичівського) з'їздів князів, періоди правління Володимира Всеволодовича (Мономаха), Мстислава Володимировича (Великого), дату першої писемної згадки слова «Україна» та версії його значення; – територіальні межі Київського, Переяславського, Чернігівського, Волинського і Галицького князівств у другій половині XI – першій половині XIII ст., а також половецьких земель. Розуміти: – передумови, причини, сутність поліцентричності Русі-України; – правління наступників Ярослава Володимировича (Мудрого) як процес виникнення самостійних адміністративно-територіальних утворень («земель»), де загосподарювали представники Мономаховичів, Олеговичів, Ростиславовичів та ін.; – існування відмінностей між елітарною (княжо-дружинною) культурою Русі, що тяжіла до цілісності, та народною культурою, яка була просякнута племінними відмінностями. Уміти: – розташувати в хронологічній послідовності основні відомості про події Київського, Чернігівського, Переяславського, Волинського і Галицького князівств у другій половині XI – першій половині XIII ст.; – показати на карті зміни територіальних меж Київського, Переяславського,	Поліцентричність руської державності в другій половині XI – першій половині XIII ст. Вишгородський, Любецький, Уветицький (Витичівський) з'їзди князів та їхні рішення. Київське, Чернігівське Переяславське, Волинське і Галицьке князівства в середині XII – першій половині XIII ст.: політичне і соціально-економічне життя (оглядово). Культура Русі-України в другій половині XI – першій половині XIII ст. Кочові народи степів України X–XIII ст. Крим у складі Візантійської імперії (оглядово).

Чернігівського, Волинського і Галицького князівств у другій половині XI – першій половині XIII ст.; – схарактеризувати розвиток соціальних відносин, господарства та культури Русі-України у другій половині XI – першій половині XIII ст.; – розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури Русі-України другої половини XI – першої половини XIII ст.; – схарактеризувати діяльність таких князів, як Володимир Всеволодович (Мономах), Мстислав Володимирович (Великий), Володимир Глібович, Ігор Святославович (новгород-сіверський).	
Розділ 4. . ВОЛИНЬ І ГАЛИЧИНА КІНЦЯ XII – СЕРЕДИНИ XIII ст. ВОЛИНСЬКО-ГАЛИЦЬКЕ КНЯЗІВСТВО («ДЕРЖАВА РОМАНОВИЧІВ») СЕРЕДИНИ XIII–XIV ст.	
Знати: – час правління у Галичі Романа Мстиславовича, монгольської навали на Русь-Україну; дати битви на річці Калка, коронування Данила Романовича; – умовні територіальні межі Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів») та сусідніх держав, напрямки походів монголів на Русь-Україну. Розуміти: – поняття «баскак», «король», «хан», «ярлик»; – особливості підпорядкування окремих руських князівств Монгольській імперії (улусу Джучі/Золотій Орді); – передумови посилення культурних впливів країн Центральної Європи на терени Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»); – особливості політичного устрою, господарського розвитку і культури русько-українського суспільства як	Волинь і Галичина в кінці XII – середині XIII ст. Утворення Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»). Походи монголів на Русь. Особливості підпорядкування Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів») та інших князівств Русі-України Монгольській імперії (улусу Джучі/Золотій Орді). Спроби організації антимонгольської коаліції. Відновлення влади Романовичів на Волині та в Галичині. Коронування Данила Романовича. Волинь і Галичина за наступників короля Данила. «Вигасання» династії Романовичів та боротьба претендентів на її спадщину. Релігійне життя. Культура Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»).

визначальних умов збереження його самотності під час монгольського завоювання.

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про Волинське і Галицьке князівства, їх об'єднання під владою Романа Мстиславовича; походи монголів на Русь-Україну, події на Волині й у Галичині;
- показати на карті територіальні межі Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів») та сусідніх держав, напрямки монгольських походів на Русь-Україну в 1239–1242 рр.;
- схарактеризувати внутрішню та зовнішню діяльність князя/короля Данила; встановити історичне значення коронування Данила Романовича, причини невикористання королівського титулу спадкоємцями Данила і актуалізації ідеї королівства Руського під час боротьби за волинсько-галицьку спадщину у середині XIV ст.;
- розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»);
- схарактеризувати діяльність правителів Волині й Галичини, Волинсько-Галицького князівства («держави Романовичів»), таких як Ярослав Осмомисл, Роман Мстиславович, Лев Данилович, Юрій Львович.

**Розділ 5. РУСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ СУСІДНІХ ДЕРЖАВ
(СЕРЕДИНА XIV – ПОЧАТОК XVI ст.). КРИМСЬКЕ ХАНСТВО**

Знати:

- час входження руських земель до складу різних держав, утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії;

Інкорпорація руських земель до складу Великого князівства Литовського, Польського королівства та інших держав. Боротьба Великого князівства

дати битви на річці Сині Води, Кревської, Городельської уній, Грюнвальдської битви, Луцького з'їзду монархів, утворення Руського та Подільського воєводств у складі Польського королівства, зрівняння у правах польської та руської шляхти, привілею Казимира IV для землевласників Великого князівства Литовського;

- території українських земель у складі різних держав;
- соціальний склад населення українських земель.

Розуміти:

- поняття «еліта», «магдебурзьке право», «магнат», «персональна унія», «самоврядування», «султан», «шляхта»;
- інкорпорацію (включення) руських земель до складу сусідніх держав як династичне успадкування та/або територіальні здобутки;
- особливості: 1) державних устроїв Великого князівства Литовського, Польського королівства; 2) становища руських земель у складі різних держав;
- формування уявлень про окремішність українських спільнот;
- специфіку станової держави та роль у ній шляхти;
- вплив європейської культури на культуру населення українських земель;
- передумови утворення незалежного Кримського ханства і встановлення над ним протекторату Османської імперії.

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про входження руських земель до складу сусідніх держав, утворення Кримського ханства і його підпорядкування Османській імперії;

Литовського та Польського королівства з Тевтонським орденом. Кревська, Городельська унії та їх вплив на руську політичну еліту. Русь як окремий регіон у Польському королівстві. Луцький з'їзд монархів. Руські землі в суперництві Польщі та Литви. Київське князівство та його ліквідація. Династична ідея Руського князівства.

Особливості державних устроїв Великого князівства Литовського, Польського королівства. Формування шляхетського стану. Привілеї для шляхти в Польському королівстві та привілей великого князя Казимира IV 1447 р. для землевласників Великого князівства Литовського. Права шляхти та її роль як політичного народу в становій державі. Суспільні відносини на теренах сучасної України в XIV – XV ст. Сільське господарство. Міста, магдебурзьке право. Ремесла і торгівля.

Релігійне життя. Культура (політична/повсякденна) українських земель як система цінностей. Пам'ятки культури. Держава Феодоро в Криму (оглядово). Утворення Кримського ханства. Суспільний устрій та культура ханства

– показати на карті українські землі в складі сусідніх держав; територію Кримського ханства; місця подій, що визначали процес інкорпорації князівств південно-західної Русі в XIV – XV ст. до складу сусідніх держав; – визначати впливи Кревської та Городельської уній на формування української політичної еліти у Великому князівстві Литовському, Польському королівстві; особливості господарського і культурного розвитку, зокрема розвитку міст із магдебурзьким правом; організації влади та суспільних відносин у руських землях, що входили до складу Великого князівства Литовського, Польського королівства; – схарактеризувати політичний устрій, господарство та культуру Кримського ханства, повсякденне життя його населення (знаті й простолюдинів, кочовиків і осілого люду); – розпізнавати та характеризувати пам'ятки культури українського та кримськотатарського народів XIV – XV ст.; – укласти історичні портрети князів Ольгерда, Вітовта, Свидригайла, розповісти про наукову діяльність Юрія Котермака (Дрогобича).	
8 КЛАС Розділ 1. ЗЕМЛІ УКРАЇНИ В XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.	
Знати: – дати укладення Радомської конституції «Nihil novi» («нічого нового»), битви поблизу міста Орша, Литовських статутів, акта Варшавської конфедерації, «Генріхових артикулів», створення Пересопницького Євангелія, укладення Люблінської унії, Берестейської церковної унії,	Статус українських земель у складі Польського королівства, Великого князівства Литовського, Священної Римської та Османської імперій, Великого князівства Московського / Московського царства, Молдавського князівства в першій половині XVI ст. Конфлікти

відновлення прав православної церкви та ієрархії Київської митрополії православної церкви, підписання «Пунктів для заспокоєння руського народу», заснування Київської (Києво-Могилянської) колегії;

- територіальний поділ України на початок XVI ст., судово-адміністративні зміни у Великому князівстві Литовському внаслідок реформ 1564–1566 років, адміністративно-територіальні зміни, що відбулися внаслідок Люблінської унії.

Розуміти:

- поняття «вертеп», «гравюра», «колегія», «полемічна література», «рента», «сеймики», «слов'яно-греко-латинська школа», «уній на (греко-католицька) церква», «фільварок», «церковні братства»;
- значення Люблінської унії для русько-українського суспільства;
- особливості організації державної влади у Речі Посполитій;
- основні риси політичної культури Речі Посполитої;
- місце українських земель в економічній системі Речі Посполитої та Європи;
- особливості магдебурзького права на українських землях;
- Берестейську унію як спробу православних ієрархів реформувати православну церкву в контексті європейських культурно-релігійних процесів;
- значення розвитку книговидавання та шкільництва на теренах України.

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності відомості про характерні для XVI – першої половини XVII ст. процеси політичного, соціально-

Великого князівства Литовського з Великим князівством Московським. Реформування Польського королівства та Великого князівства Литовського (початок – 60-і рр. XVI ст.). Лівонська війна. Люблінська унія 1569 р. Устрій Речі Посполитої. Договірний характер королівської влади (особливості обрання короля та його місце в системі влади). Перші безкоролів'я як школа шляхетського самоврядування. Акт Варшавської конфедерації та «Генріхові артикули». Війни Речі Посполитої з Московським царством у першій третині XVII ст. Землі Русі-України в Речі Посполитій. Суб'єктність українських воєводств та концепція Русі як третього члена Речі Посполитої. Множинні ідентичності. Соціальна структура населення українських земель у XVI – першій половині XVII ст. (стани: шляхта, міщани, духовенство, селяни). Шляхетське судочинство. II Литовський (Волинський) статут та III Литовський статут для Великого князівства Литовського. Селяни та їхнє становище: кріпацтво чи підданство? Елементи самоврядування. Міста як простір взаємодії різних станів, етнічних і релігійних груп. Господарське життя міст: цехи, торгівля.

Конфесійне розмаїття. Вплив Реформації і Контрреформації на релігійну ситуацію в українських землях Речі Посполитої. Кризові явища у православній церкві в XVI ст. Православні братства.

економічного, культурного та релігійного життя на теренах України; – показати на карті територіальний поділ України на початок XVI ст., зміни внаслідок судово-адміністративних реформ 1564–1566 років у Великому князівстві Литовському та результати Люблінської унії; – пояснити особливості складання уявлень про Русь як окремий регіон Речі Посполитої; – знаходити в історичних джерелах факти відстоювання українською шляхтою руської окремішності; – схарактеризувати політичне, господарське та релігійне життя на українських землях у XVI – першій половини XVII ст.; – розкрити цілі та напрямки діяльності православних братств як елементів широкого самоврядування; – визначити причини і наслідки укладення Берестейської унії; – оцінити значення: 1) релігійної полеміки між православними й уніатами для реформування релігійного та культурного життя; 2) заснування Острозької слов'яно-греко-латинської школи та Київської (Києво-Могилянської) колегії; – обґрунтувати свої судження про діячів церкви і культури XVI – першої половини XVII ст., зокрема таких, як Костянтин Іванович Острозький, Василь-Костянтин Костянтинович Острозький, Адам Кисіль, Іпатій Потій, Йосип Велямин Рутський, Мелетій Смотрицький, Петро Могила; розпізнавати та характеризувати пам'ятки архітектури, споруджені в стилі ренесанс на теренах сучасної України.	Берестейська унія як спроба реформування православної церкви. Утворення унійної (греко-католицької) церкви. Відновлення православної ієрархії та реформи церкви. Книгодрукування. Освіта. Братські школи. Острозька слов'яно-греко-латинська школа. Єзуїтські колегії. Київська (Києво-Могилянська) колегія. Містобудування, архітектура, образотворче мистецтво, література XVI – першої половини XVI
Розділ 2. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА (XVI – перша	

Знати:

- дати заснування Хортицької, Томаківської, Базавлуцької, Микитинської Січей, час виникнення реєстрового козацького війська, термін чинності «Ординації Війська Запорозького...»;
- напрямки походів козаків першої чверті XVII ст.;
- факти про участь козаків у війнах Речі Посполитої.

Розуміти:

- поняття «Великий кордон», «Великий Луг», «гетьман», «Запорозька Січ», «зимівник», «кіш», «козак», «козацька рада», «козацькі клейноди», «кошовий отаман», «курінь», «низове козацтво», «покозачення», «політична культура», «полк», «реєстрове козацтво», «річкові пороги», «сотня», «уходництво»;
- передумови і перетворення козацтва в окремий соціальний стан;
- затвердження створення урядом Речі Посполитої реєстрового війська в 70-х роках XVI ст. як початок визнання козацтва новим соціальним станом;
- становлення козацького стану як вихідців із різних соціальних груп із різною політичною культурою, цінностями та життєвими стратегіями;
- причини козацьких повстань; характер козацьких виступів як боротьби за станові права;
- особливості залученості козаків до релігійних процесів у Речі Посполитій;
- роль вихідців із шляхетського середовища як носіїв річпосполитської політичної культури в боротьбі за станові козацькі права.

Уміти:

Походження українського козацтва. Козацькі степові та прикордонні спільноти. Запорозька Січ. Реєстрове козацтво. Становлення козацького стану. Походи запорозьких козаків на володіння Кримського ханства та Османської імперії. Запорозько-кримський договір 1624 р. Участь запорозького та реєстрового козацтва у війнах Речі Посполитої. Козацькі повстання. Козаки в боротьбі за відновлення прав православної церкви. Ідентичність та політична культура козаків.

– розташувати в хронологічній послідовності відомості про формування козацтва як окремого соціального стану; – показати на карті об'єкти, що свідчать про формування козацького стану; – схарактеризувати військово-політичну організацію козацтва; – описати традиції, звичаї й побут козаків, історико-культурні пам'ятки, пов'язані з козацтвом; – визначати причини та наслідки: виникнення козацтва і Січей; активності козацтва в морських і суходільних походах у Кримське ханство, Османську імперію, Московське царство; козацьких повстань 1590-х, 1620–1630-х років, Куруківської, Переяславської угод, «Ординації Війська Запорозького...»; – обґрунтувати свої судження про таких історичних діячів, як Дмитро Гуня, Дмитро Вишневецький, Іван Сулима, Михайло Дорошенко, Павло Павлюк (Бут), Петро Конашевич-Сагайдачний, Северин (Семерій) Наливайко, Яків Остряниця (Острянин) (на вибір вступника).	
Розділ 3. . КОЗАЦЬКА РЕВОЛЮЦІЯ СЕРЕДИНИ XVII ст. І ВІЙНА ЗА СУВЕРЕНІТЕТ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII ст.	
Знати: – хронологічні межі козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави; дати укладення Зборівської угоди, «Березневих статей», Гадяцької угоди, Андрусівського перемир'я, Корсунської угоди, «Вічного миру», Карловицького мирного конгресу; проведення «Чорної ради» поблизу Ніжина, здійснення Чигиринських походів; – місця основних подій козацької	Передумови і причини козацької революції. Козацько-кримський союз. Події 1648 р. Події 1649 р. Зміна характеру повстання. Зборівський договір. Події 1650–1651 рр. Берестецька битва. Білоцерківський договір. Батозька битва. Жванецька облога. Зовнішня політика: у пошуку союзників (Московське царство, Османська імперія, Молдавське князівство, Шведське

революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави.

Розуміти:

- поняття «Військо Запорозьке / Гетьманщина», «Військо Низове Запорозьке / Запорозька Січ», «козацька держава», «козацька революція», «наказний гетьман», «Руїна», «суверенітет»; різницю між поняттями «Військо Запорозьке / Гетьманщина» та «Військо Запорозьке Низове / Запорозька Січ»;
- сутність козацької революції, що зумовила створення української козацької держави;
- еволюцію повстання Богдана Хмельницького: від боротьби за станове права до війни за суверенну державу;
- Гадяцьку угоду як спадкоємність козацько-шляхетського проекту Русі – «третього» складника Речі Посполитої;
- «Руїну» як боротьбу різних політично-соціальних проєктів розвитку козацької України.

Уміти:

- розмістити в хронологічній послідовності битви і походи козацької революції, війн під проводом Богдана Хмельницького та його наступників, рішення про політичні союзи та угоди Війська Запорозького з іншими державами; відомості про змагання українців за зміцнення інститутів держави і збереження державного суверенітету в період «Руїни»;
- показати на карті кордони української козацької держави, основні напрямки походів і місця битв; простежити на основі карти хід боротьби за утвердження державного суверенітету на теренах сучасної України;
- розповісти про перебіг козацької

королівство). Українсько-московський договір 1654 р. Гадяцька угода. Московсько-українська війна. Конотопська битва. Передумови, причини і перебіг «Руїни». Внутрішня боротьба за владу та впливи. Розкол козацької держави. Посягання Московського царства на її суверенітет. Спроби об'єднання Лівобережної та Правобережної Гетьманщини. Козацька Україна в системі міжнародних відносин.

революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави; – зіставити і порівняти умови Зборівського і Білоцерківського договорів, «Березневих статей»; – визначити передумови, причини та наслідки козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави; – проаналізувати відносини Війська Запорозького з державами-сусідами, роль козацької дипломатії в боротьбі за державність; – обґрунтувати свої судження про військово-політичну діяльність таких історичних діячів, як Богдан Хмельницький, Дем'ян Многогрішний, Іван Богун, Іван Брюховецький, Іван Виговський, Іван Самойлович, Іван Сірко, Павло Тетеря, Петро Дорошенко, Юрій Немирич, Юрій Хмельницький.	
Розділ 4. КОЗАЦЬКА УКРАЇНА (ГЕТЬМАНЩИНА) ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII – ПОЧАТКУ XVIII ст.	
Знати: – адміністративно-територіальний устрій, органи влади, військо, судочинство Війська Запорозького / Гетьманщини; – особливості формування й устрою козацьких полків Слобідської України; – зміни статусу і підпорядкування Запорожжя (Війська Запорозького Низового); – дату підпорядкування Київської православної митрополії московському патріарху Розуміти: – поняття «Генеральна рада», «генеральна старшина», «гетьман», «етнічна група», «займанщина», «козацька старшина», «політична еліта», «полк», «Слобідська Україна», «сотня»;	Модель і структура козацької держави: територія, устрій, військо, судочинство. Зміна політичної еліти (зі шляхетської на козацьку). Соціальні групи в середовищі козацтва. Особливості козацького господарювання. Правове і соціальне становище селянства, його категорії. Міста і їхні спільноти, практики самоврядування. Міське господарство. Етнічні та релігійні групи. Становище православної церкви та її духовенства. Правобережне козацтво. Слобідська Україна. Запорожжя (Військо Запорозьке Низове).

– сутність козацько-шляхетських форм державності; – Гетьманщину другої половини XVII – початку XVIII ст. як місце змагань за зміцнення інститутів держави і збереження державного суверенітету. Уміти: – показати на карті адміністративно-територіальний устрій Гетьманщини, Слобідської України, Запорозжя (Війська Запорозького Низового); – схарактеризувати адміністративно-територіальний, державний, політичний устрій, господарське та повсякденне життя Гетьманщини, Слобожанщини та Запорозжя (Війська Запорозького Низового); – схарактеризувати нову політичну еліту – козацьку старшину та її роль у боротьбі за збереження і розбудову української державності.	
Розділ 5. УКРАЇНА ТА РАННЬОМОДЕРНІ ІМПЕРІЇ XVIII ст.	
Знати: – основні віхи боротьби за збереження української державності; – хронологічні межі існування Чортомлицької, Кам'янської, Олешківської, Нової (Підпільненської) Січей; періоди розгортання опришківського й гайдамацького рухів; дати остаточної ліквідації гетьманства і козацького устрою, поділів Речі Посполитої; – землі України, що потрапили до складу Російської імперії та Австрійської держави внаслідок російсько-турецьких воєн, ліквідації Кримського ханства, поділів Речі Посполитої. Розуміти: – поняття «академія», «гайдамаки»,	Гетьманщина в період Івана Мазепи та спроба усаможливлення. Конституція Пилипа Орлика. Нова Січ. Спроба реформування Гетьманщини за урядування Данила Апостола і Кирила Розумовського. Остаточна ліквідація Росією політичної та адміністративної автономії Гетьманщини і Слобідської України. Ліквідація Росією Запорозької Січі. Політична культура козацької старшини, «Історія русів» як її квінтесенція. Втручання Російської імперії у внутрішні справи Речі Посполитої, поступова втрата нею політичного суверенітету. Конфесій не питання як

«козацьке бароко», «козацькі літописи», «Кам'янська Січ», «Коліївщина», «куруци», «Нова (Підпільненська) Січ», «Олешківська Січ», «опришки», «Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького» («Конституція Пилипа Орлика» / «Бендерська конституція»), «паланка»;

- нові геополітичні реалії XVIII ст.;
- основні етапи ліквідації Російською імперією суверенітету козацької держави;
- наслідки втручання російського уряду в управління Гетьманщиною за Першої і Другої малоросійських колегій та «Правління гетьманського уряду»;
- особливості: 1) втягнення Гетьманщини в події Північної війни та міжнародних відносин початку – середини XVIII ст.; 2) становища Кримського ханства і наслідки втрати його державності;
- колонізацію Росією Півдня України як знищення, привласнення, використання вже наявних на тих землях козацької, кримськотатарської, османської інфраструктури, господарства, здобутків;
- передумови та причини поділів Речі Посполитої;
- внесок Києво-Могилянської колегії (академії) в розвиток освіти;
- особливості розвитку культури періоду «козацького бароко».

Уміти:

- розташувати в хронологічній послідовності події, що засвідчують наступ на українську державність з боку Російської імперії;
- показати на карті території Гетьманщини, Нової Січі, полків Слобідської України, українські землі, які потрапили до складу Російської імперії та Австрійської держави

формальний привід для втручання (шляхетські конфедерації та «Коліївщина»). Гетьманщина як частина Речі Посполитої. «Перезаселення» українських земель і ліквідація правобережного козацтва. Опришківський рух. Гайдамаки. Греко-католицька церква як ресурс української ідентичності. Українські території як вузол протиріч між Російською та Османською імперіями. Становище Кримського ханства і його анексія Російською імперією. Імперська політика Росії щодо Півдня України. Становище Закарпаття. Закарпатські русини в загонах опришків і куруців. Руси-українці під владою молдавських господарів. Перший поділ Речі Посполитої як відповідь імперій на спроби модернізації держави королем Станіславом-Августом Понятовським у союзі з пореформаторськи налаштованою шляхтою. Чотирилітній сейм та спроби відновлення політичного суверенітету. Конституція 3 травня 1791 р. Еволюція Речі Посполитої: від ранньомодерної держави багатьох народів до національної Польської держави Нового часу. Змарновані сподівання: другий і третій поділи Речі Посполитої. Зміни в приналежності західноукраїнських земель та Правобережної України. Розвиток української культури другої половини XVII – XVIII ст.

внаслідок російсько-турецьких воєн, ліквідації Кримського ханства, поділів Речі Посполитої; райони розгортання опришківського та гайдамацького рухів; – встановити причини і наслідки скасування гетьманства, ліквідації Запорозької Січі, приєднання Правобережжя, Поділля, Волині та Кримського ханства до Росії; опришківського та гайдамацького рухів; – схарактеризувати політику Російської імперії щодо Речі Посполитої; Російської імперії та Австрійської держави щодо українських земель і українців; – обґрунтувати свої судження про діяльність козацьких гетьманів і кошових отаманів, ватажків селянських виступів, діячів культури другої половини XVII – XVIII ст.; – упізнавати та характеризувати пам'ятки української культури другої половини XVII – XVIII ст.	

9 КЛАС

Розділ 1. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

Знати: – назви і час існування козацьких формувань: Задунайська Січ, Азовське козацьке військо, Чорноморське/Кубанське козацьке військо; час початку індустріальної революції в Україні, польського Листопадового повстання, діяльності Кирило-Мефодіївського братства. Розуміти: – поняття: «індустріальна революція (промисловий переворот)», «національна ідентичність», «національний рух» («національне відродження»);	Нові російські порядки: імперське освоєння українського простору. Козацтво після ліквідації Запорозької Січі та Гетьманщини. Чиновницький апарат у відносинах з центральною імперською владою і місцевим населенням. Французько-російська війна 1812 р. та плани Наполеона I щодо Східної Європи. Українські ополченські полки в російській армії та мешканці України на боці Наполеона I в легіоні Яна Домбровського. Соціальні та економічні зміни: криза

– вплив індустріальної революції на розвиток міст, торгівлі, транспорту, соціальну структуру суспільства; – роль Харківського і Київського університетів як центрів українського національного відродження; – вплив польського національно-визвольного руху на суспільні настрої в Україні; – програмні положення та ідейні засади діяльності Кирило-Мефодіївського братства; – зв'язки між соціальними і національними рухами. Уміти: – показати на карті зміни української території наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст., місця діяльності політичних і національно-культурних організацій, території, охоплені соціальними протестами; – схарактеризувати політичний і соціально-економічний стан підросійської України, особливості першого етапу індустріальної революції, розгортання українського національного руху, діяльність Кирило-Мефодіївського братства; – пояснити вплив індустріальної революції на соціально-економічний розвиток України, значення діяльності Кирило-Мефодіївського братства для національного руху; – визначити розбіжності в цілях українського, польського (національних) і російського (опозиційного до самодержавства) рухів на території України; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Котляревського, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Тараса Шевченка.	кріпосницької системи, розмивання станових перегородок. Шляхетсько-дворянська верства. Життя сільської громади. Міщани: ремісники, торговці, підприємці. Початок індустріальної революції. Нова модель соціально-економічного розвитку Півдня України. Порто-франко Одеси. Початок українського національного руху («національне відродження»): козацько-старшинський етап. Асимілятори і традиціоналісти. Новгород-Сіверський гурток автономістів. Харківський осередок українського руху. Формування сучасної національної ідентичності. Нове покоління українських патріотів: Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко Кирило-Мефодіївське братство та ідея всеслов'янської республіки-федерації. Нації та націоналізм у сприйнятті людей XIX століття. Політичне та етнічне розуміння нації. Соціальні та політичні рухи. Польське повстання 1830–1831 рр. і його наслідки для України. «Українське питання» в баченні російської влади й громадськості. Імперська «теорія офіційної народності» («православ'я – самодержавство – народність»). Ліквідація Греко-католицької церкви в Російській імперії.

Розділ 2. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В СКЛАДІ АВСТРІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.	
Знати: – історичні обставини включення українських територій (Галичини, Буковини, Закарпаття) до Габсбурзької монархії; – період діяльності «Руської трійці», хронологічні межі «Весни народів». Розуміти: – поняття: «будителі», «Весна народів», «освічений абсолютизм»; – причини, які зумовили провідну роль Греко-католицької церкви і духівництва в українському русі Галичини; – ідейні засади діяльності гуртка «Руська трійця», Головної Руської ради; – історичне значення альманаху «Русалка Дністровая». Уміти: – показати на карті Галичину, Буковину й Закарпаття в складі Австрійської імперії; – схарактеризувати політичний і соціально-економічний стан українських регіонів у складі монархії Габсбургів, реформи періоду «освіченого абсолютизму» та їхній вплив на українське населення; – визначити напрями і результати діяльності «Руської трійці», досягнення революції 1848–1849 рр., роль греко-католицького духівництва в житті західноукраїнського суспільства, особливості українського руху в Закарпатті та Буковині; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Могильницького, Лук'яна Кобилиці, Маркіяна Шашкевича, Олександра	Адміністративно-територіальний устрій українських регіонів у складі Австрійської імперії. Соціальний та етнічний склад населення. Організація імперської влади. Реформи Марії Терезії та Йосифа II. «Освічений абсолютизм». Початки українського національного руху в Австрійській імперії. Закарпатські «будителі». Товариство галицьких греко-католицьких священників. Національна діяльність Греко-католицької церкви. Гурток «Руська трійця». Дискусія про абетку (кирилиця чи латиниця) в Галичині. «Весна народів» та суголосні їй події в Галичині, Буковині й Закарпатті в 1848–1849 рр. Скасування панщини. Перша політична організація українців – Головна Руська рада – та її національна програма. Газета «Зоря Галицька». Українці в австрійському парламенті.

Духновича.	
Розділ 3. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ кінця XVIII – першої половини XIX ст.	
Знати: – дати відновлення діяльності Львівського університету, заснування університетів у Харкові та Києві, ліцеїв у Кременці, Одесі, гімназії вищих наук у Ніжині, виходу друком «Енеїди» Івана Котляревського, «Кобзаря» Тараса Шевченка. Розуміти: – поняття: «класицизм», «національна культура», «романтизм»; – гасло «пробудження/відродження» (мови, традицій тощо) як поштовх до національних рухів народів, які не мали власної державності; – суперечності розвитку української культури під впливом модернізаційних процесів і політики Російської та Австрійської імперій; – причинно-наслідковий зв'язок між модернізаційними процесами та змінами в житті й побуті людини; – значення історичних пам'яток, фольклору й етнографії, літературних та історичних творів у становленні української національної ідентичності. Уміти: – схарактеризувати розвиток освіти, науки й культури в Україні, формування нової української літератури та сучасної літературної мови; – визначити особливості розвитку освіти, науки й культури, причини і наслідки культурних зрушень, особливості повсякденного життя; – пояснити зумовленість культурних	Повсякденне життя сільського і міського населення. Сільська та міська забудова (приватний і громадський простори). Житло і побут дворян (шляхтичів), купців, міщан, селян. Одяг. Гігієна. Емансипація селянства. Становище жінки. Умови розвитку освіти й культури в Україні. Імперська політика в галузі освіти й науки. Університети в Україні (Львівський, Харківський, Київський): освітнє, наукове, соціальне та політичне призначення. Елітарні навчальні заклади університетського типу: Кременецький ліцей, Рішельєвський ліцей в Одесі, Ніжинська гімназія вищих наук князя Безбородька. Інтелектуальні співтовариства. Становлення сучасної української літературної мови. «Енеїда» Івана Котляревського – перший твір нової української літератури. Націєтворча роль літературних та історичних праць. Теми та образи української романтичної літератури та історичної белетристики. Тарас Шевченко і його «Кобзар». Музика, театр, образотворче мистецтво та архітектура у світлі культурно-мистецьких течій класицизму і романтизму та розвитку національного руху. Національно-культурне життя поляків, росіян, євреїв, німців,

процесів потребами національного розвитку, суперечливі наслідки модернізаційних процесів для розвитку національної освіти і культури; – розпізнати й описати пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва, створені під впливом художніх принципів класицизму і романтизму; – узагальнити діяльність Василя Каразіна, Григорія Квітки-Основ'яненка, Івана Котляревського, Миколи Гоголя, Михайла Максимовича, Михайла Остроградського, Пантелеймона Куліша, Петра Гулака-Артемовського, Тараса Шевченка.	кримських татар на теренах України. Єврейські «штетли»
Розділ 4. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ в другій половині XIX ст.	
Знати: – хронологічні межі Східної (Кримської) війни, дати скасування кріпацтва і панщини в Російській імперії, будівництва залізниці Одеса–Балта, створення Київської громади, Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, «Братства (Братерства) тарасівців», ухвалення Валуєвського циркуляру та Емського указу. Розуміти: – поняття: «громадівський рух», «земство», «індустріалізація», «інтелігенція», «урбанізація»; – особливості проведення «великих реформ» 1860–1870-х рр. на території України; – причинно-наслідкові зв'язки між аграрними реформами і розгортанням індустріальної революції, розвитком міст, залізничного будівництва, змінами в соціальній структурі населення;	Україна в контексті міжнародних політичних подій середини XIX ст. Східна (Кримська) війна 1853–1856 рр. як поштовх до реформ у Російській імперії. Українці у Східній (Кримській) війні. Ліквідація кріпацтва та реформи 1860–1870-х рр. Модернізація промисловості й сільського господарства. Торгівля. Втягнення підприємств України в імперський ринок. Урбанізація. Будівельна лихоманка. Зміни в транспортному сполученні: пароплавні компанії і розбудова залізничної мережі. Зміни в соціальній структурі населення. Становлення української інтелігенції. Розширення сфери застосування найманої праці. Формування робітництва. Труднощі адаптації селян до міських умов життя.

– роль різночинної інтелігенції в розвитку українського національного руху та осучасненні (модернізації) суспільства; – спрямованість українського руху на формування модерної нації; – вплив заборонних актів російської імперської влади (Валуєвського циркуляру, Емського указу) на розвиток українського руху; – зародження та поширення серед єврейської інтелігенції ідеології сіонізму як основи збереження єврейської національної ідентичності в умовах посилення з боку імперської влади антисемітських настроїв; – культурно-просвітницьке спрямування кримськотатарського національного руху. Уміти: – схарактеризувати особливості соціально-економічних перетворень в Україні в пореформений період, погляди і діяльність громадівців 1860–1890-х рр.; – визначити причини й наслідки селянської реформи 1861 р., особливості інституційного етапу в розвитку українського руху, значення громадівського руху; – пояснити роль і місце України в господарському житті Російської імперії; – схарактеризувати кримськотатарське національне відродження; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Володимира Антоновича, Ісмаїла Гаспринського, Михайла Драгоманова, Олександра Кониського.	Українські підприємці. Взаємини між підприємцями і найманими робітниками. Український національний рух: академічно-громадівський етап. Хлопомани і громадівський рух. Київська громада. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Молоді громади. «Братство (Братерство) тарасівців». Ідейні основи українського руху: Володимир Антонович і Михайло Драгоманов. Реакція російської громадськості й імперської влади на розвиток українського руху: Валуєвський циркуляр і Емський указ. Польський, єврейський та кримськотатарський рухи в Україні. Польське повстання 1863–1864 рр. та його наслідки для поляків і українців. Громадсько-політичне та культурне життя єврейського населення. Сіонізм. Кримськотатарське національне відродження.
Розділ 5. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ АВСТРО-УГОРЩИНИ в другій половині XIX ст.	

Знати: – дати утворення товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка, Русько-української радикальної партії, Української національно-демократичної партії. Розуміти: – поняття: «кооперативний рух», «народовці/українофіли», «нова ера», «органічна праця», «радикали», «русофіли/ москвофіли», «український П'ємонт»; – особливості соціально-економічного і політичного розвитку українських регіонів у складі Австро-Угорської імперії. Уміти: – схарактеризувати мету й діяльність товариства «Просвіта», Товариства імені Шевченка (літературного, а пізніше – наукового); – пояснити роль і місце українських регіонів у господарському житті Австро-Угорської імперії, причини виникнення радикального руху, причини і наслідки трудової еміграції; – роль конституційно-парламентської системи в розвитку національних рухів народів Австро-Угорської імперії (зокрема українського); – визначити напрями діяльності перших українських політичних партій у Галичині, мету і наслідки кооперативного руху; – історичну зумовленість ідеї «соборної України» – національної єдності підросійських і підавстрійських частин української території; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Івана Франка, Олександра Барвінського, Юліана	Зміни в політичному становищі західно-українських регіонів у зв'язку з перетворенням Австрійської імперії на АвстроУгорську, запровадженням конституційно-парламентського устрою та децентралізацією. «Українське питання» в політиці австрійської влади. Національно-політичні й культурні течії в українському русі Галичини і Буковини: русофіли («москвофіли») і народовці («українофіли»). Гасло «органічної праці». Налагодження контактів Київської громади з галицькими народовцями. Зародження ідеї «соборної України». Радикальний рух у Галичині. Зростання української політичної активності. Українсько-польське суперництво в Галичині. Українське представництво в Галицькому сеймі та австрійському парламенті у Відні. Народовська політика « нової ери ». Утворення політичних товариств і політичних партій. Особливості соціально-економічного розвитку західноукраїнських регіонів. Пореформені (після скасування панщини в 1848 р.) зміни в становищі селянства. Нафтова промисловість Дрогобиччини. Кооперативний рух. Трудова еміграція.

Бачинського, Юліана Романчука, Юрія Федьковича.	
Розділ 6. УКРАЇНА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ	
Знати: – створення Революційної української партії (РУП), утворення в Російській імперії Державної думи, проведення виборчої реформи в Австро-Угорській імперії (запровадження загального виборчого права). Розуміти: – поняття: «страйк», «народне віче», «монополія», «політизація національного руху», «ксенофобія»; – тенденції й протиріччя соціально-економічної та суспільно-політичної модернізації України початку XX ст.; – вплив Російської революції 1905–1907 рр. на український національний рух у Російській імперії; – значення австрійського конституційно-парламентського устрою для розвитку українського руху. Уміти: – схарактеризувати соціально-економічні зміни в Україні на зламі XIX–XX ст., діяльність політичних партій та інших національних організацій, український національний рух у період Російської революції 1905–1907 рр., боротьбу українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорщині; – визначити і пояснити цілі та особливості проведення в Україні столипінської аграрної реформи; – пояснити причини і визначити наслідки посилення тиску російської влади на український національний рух у 1907–1914 рр.; – обґрунтувати судження про історичне	Населення України на початку XX ст. Індустріальна модернізація. Міста як осередки великого підприємництва, торгівлі та фінансів. Економічна криза 1900–1903 рр. Розвиток монополій. Регіональна спеціалізація промисловості й сільського господарства. Проведення в Україні столипінської аграрної реформи. Переселенські рухи. Український національний рух: політичний етап. Радикалізація руху. Автономістська й самостійницька течії в національному русі. Розбудова політичних партій. Утворення національних організацій культурно-освітнього та військово-спортивного спрямування. «Націоналізація» селянства. Консолідація української нації. Українці в Російській революції 1905–1907 рр. Боротьба українців за реформу виборчої системи в Австро-Угорській імперії. Українське представництво в російській Державній думі та австрійських парламентських установах – Галицькому сеймі і Державній раді. Український національний рух і його опоненти в умовах пореволюційної (столипінської) реакції 1907–1914 рр. Товариство українських поступовців. Посилення імперського тиску з

значення діяльності Євгена Чикаленка, Івана Боберського, Кирила Трильовського, Костя Левицького, Миколи Міхновського, Михайла Грушевського.	боку російської влади. Діяльність чорносотенців. Антиєврейські погроми. «Справа Беліса». Посилення соціальної і політичної напруженості.
Розділ 7. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ в середині ХІХ – на початку ХХ ст.	
Знати: – дати створення університетів в Одесі й Чернівцях, перетворення літературного Товариства імені Шевченка на наукове, обрання Андрея Шептицького митрополитом Греко-католицької церкви. Розуміти: – поняття: «емансипація», «меценат», «реалізм», «секуляризація», «український модерн/модернізм»; – суперечливість умов, у яких розвивалася українська культура (залежність від національної політики імперій); – роль науки, освіти, мистецької культури в розвитку українського руху, зокрема в обґрунтуванні української національної ідеї, визначенні цілей національного руху в боротьбі з імперським устроєм; – значення доброчинності та меценатства для розвитку української освіти й культури; доброчинність і меценатство як вияв взаємодії моралі та економіки; – роль церкви в суспільно-політичному і культурному житті українців та інших народів на теренах України. Уміти: – схарактеризувати вплив модернізації на суспільно-культурне життя українців, зміни у світогляді людини і повсякденному житті; – розпізнати й описати пам'ятки	Повсякдення села та міста. Громада як форма організації сільського населення, відмінність української сільської громади від російської общини. Заняття та умови праці селян і містян. Дозвілля й розваги. Зовнішній вигляд мешканців села і міста. Етнічне й конфесійне розмаїття міського населення. Урізноманітнення форм і напрямів освіти: гімназій на освіта, поява навчальних закладів технічного профілю, приватні навчальні заклади. Боротьба за створення українського університету у Львові. Розвиток наукових досліджень. Наукові товариства. Реалізм другої половини ХІХ ст. як світоглядна і культурно-мистецька течія. Український модерн і ранній модернізм (авангардизм) зламу ХІХ–ХХ ст. у літературі, образотворчому мистецтві, архітектурі. Поява будівель громадського призначення: вокзали, криті ринки, театри. Меценатство. Участь церкви (релігійних організацій) і духівництва у формуванні основ новочасного українського суспільства. Розширення просторів світського життя (секуляризація). Зміни в поглядах на становище

архітектури й образотворчого мистецтва, створені під впливом художніх принципів реалізму і модернізму; – обґрунтувати судження про історичне значення діяльності Андрея Шептицького, Богдана і Варвари Ханенків, Івана Пулюя, Іллі Мечникова, Лесі Українки, Марії Заньковецької, Миколи Лисенка, Михайла Грушевського, Михайла Коцюбинського, родини Тобілевичів, Соломії Крушельницької.	жінки. Опіка над здоров'ям і медичні служби. Зміни у світосприйнятті та відчутті людиною простору. Поява нових видів транспорту (потяги, трамваї, автомобілі), засобів спілкування (телеграф, телефон) та поширення інформації (преса). Облаштування громадського простору (брукування, освітлення вулиць тощо). Нові види мистецтва (фотографія і кінематограф).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

- Всесвітня історія. Історія України (інтегрований курс): підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / О. Г. Бандровський, В. С. Власов. – Київ: Генеза, 2019. – 224 с.
- Всесвітня історія. Історія України (інтегрований курс): підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / О. В. Гісем, О. О. Гісем. – Харків: Вид-во «Ранок», 2019. – 192 с.
- Історія України: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / В. С. Власов, О. Є. Панарін, Ю. А. Топольницька. – Київ: Літера ЛТД, 2020. – 176 с.
- Історія України: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – Харків: Вид-во «Ранок», 2020. – 144 с.
- Історія України: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / О. В. Дудар, О. І. Гук ; за ред. О. І. Пометун. – Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020. – 160 с.
- Історія України: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / В. С. Власов. – Київ: Генеза, 2016. – 256 с.
- Історія України: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – Харків: Вид-во «Ранок», 2016. – 272 с.
- Історія України: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / І. О. Бурнейко, О. В. Наумчук, М. Є. Крижановська, О. Ф. Штанько. – Тернопіль: Вид-во «Астон», 2016. – 296 с.
- Історія України: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / В. С. Власов. – Київ: Літера ЛТД, 2017. – 304 с.
- Історія України: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – Харків: Вид-во «Ранок», 2017. – 288 с.
- Історія України: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, І. І. Смагін. – Київ: УОВЦ «Оріон», 2017. – 288 с.
- Історія України: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням історії / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – Харків: Вид-во «Ранок», 2017. – 256 с.
- Атлас з історії Стародавнього світу. 6 клас. – Київ: Вид-во «Картографія», 2020.
- Атлас з інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України». 6 клас. – Харків: Вид-во «Ранок».
- Атлас з історії України. 7 клас. – Київ: Вид-во «Картографія», 2020.
- Атлас з історії України. 7 клас / О. В. Гісем. – Харків: Вид-во «Ранок».
- Атлас з історії України. 8 клас. – Київ: Вид-во «Картографія», 2020.
- Атлас з історії України. 8 клас / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – Харків: Вид-во «Ранок».
- Атлас з історії України. 9 клас. – Київ: Вид-во «Картографія», 2020.
- Атлас з історії України. 9 клас. – Харків: Вид-во «Ранок».